

Bognár Antal

ADALÉKOK A LEGOREGÉNYHEZ

(*Ahmed és Nembiz-Nenad*) Egyiptominak s cigánynak is mondták Ahmedet a szerbek, akiknek két szpáhinál is szolgált hosszú éveken át; a vlachok könnyen hajdúnak, a hajdúk vlachnak nézhatték természetre, viseletre; a magyarok s németek gyaníthatták török kémnek; ő pedig egyedül csak a fiúnak beszélt a megízlelt messzi Kelet halovány emlékéiről, ahova az elvadult világból oly erősen visszavágyott, de őneki persze beszélhetett nyugodtan, mert az valamiképpen nyelvehagyott volt; s különben is csak addig akarta cipelni magával, amíg meg nem találja az áldott Hannát, hogy a gondjaira bízva, ha már köntösére vette bogáncsnak; s mehessen. Minden nép menekült mindenfelé. És mindegyik bárhol ellenségévé válhatott a másikkal. Volt, aki azt mondta, elfordult teremtményeitől az Isten. Volt, aki azt mondta, nincs idele, nincs közöttünk. Volt, aki azt gondolta, nincs. És volt, aki már nem is kárhoztatta, inkább maga volt az isten. Míg béke volt, addig is sokan kétfelé adóztak, mások sápot szedtek, ahol tudtak, az élelmesebbje sarcolt, ahol ért. Mindennél jobban Ahmed ekkor értette meg ifjúságának oly rövid, de semmivel se mérhető évét, amikor megérintette, de meg nem fogta lelkét a tanítás: el a világtól, ki a világból! Az apák, az anyák ezek szerint rosszat tesznek, amikor a világba új életeket hoznak? Akik a behozott rosszat vagy a rosszra fajultat életek árán eltávolítják, nem tesznek rosszat? Ahmed nem tudott semmit. Csak a német lányt bánta, Hannát. És talán látták zavart szemén, hogy lepereg róla minden lassú tanítás. Visszajött a kárhozatba. Az elvadultság mértékének és gyorsaságának errefelé mindennél jobb tanúi voltak a héják és ölyvek, melyeket némelyik felégetett s elnéptelenedett város jobb házaiból is a könyöklőkből és teraszokról láttak felemelkedni elhaladtukban, holott nemrég még, amikor erre lovagolt, Ahmed itt teregető fehérnépet látott, füstölgő műhelyeket, illatozó kerteket. A kurucok rosszabbak voltak a törököknél; de a rácok még a tatárokon is túltettek, úgy tartotta a pórnép.

(*Ragaszkodás*) Háromszor is megszabadulhatott volna a gyerektől, úgyszintén csak kolonc volt a nyakán, bajban nem védte volna meg, haladásban igencsak gátolta. Egyszer egy púpos rác asszony kiáltott rá valami istenverte vidéken, a falu szélén, mely három házból állt: „Nenade! Nenade!” A fiú csak bámulta, s ahogy a néember rárontott, hátrált előle riadozva. Az asszonynak megfelelő korú fiát vették el tőle valahány éve, s most esküdött égre-földre, hogy megismerte, ő az, „Bozse drágyi”! jajveszékelt, tépte haját. „Néma ez, hát nem látod? – mondta neki a maga nyelvén. – Ha a tied volna, válaszolna.” S akkor még a gyerek szájába kotort volna, nincs-e a nyelve kivágva. De a gyerekek ijedeztek tőle, göndör is különben, zöld szemű, volt is neked fiad, te púpos, hátrálökte. Mászor egy tejszagú, kendős magyar asszony bomlott meg a láttán, még itt, Temesvár felé, Rácországban, ez meg, az istenadta, bár fiatal, de sánta, kezeit tördelve sírdogált: „Nembiz, nem ismersz meg? én vagyok az anyád...” Húzódkodott a fiúcska ettől is; ha vele megy, én bizony hagyom, gondolta magában bosszankodva. Amikor pedig a jászdózsai piacon akkora ribillió támadt körülötte, már jóformán csak Ahmed lélekjelenlétében múlt, hogy egyáltalán bántatlanul, élve megúszták, s mehettek tovább a feldúlt vidéken a dunai átkelő felé.

(*Rossz és jó*) Az emberben nincsen semmi rossz, mert Isten gyermeke. Ezt hirdeti a legtávolabbi múltba visszatekintő keleti tanítás is. Minden rossz csak attól érheti, amit magához vesz. De a világ is a jó lakhelye lenne, mert Isten csakis a jónak teremthette. Rossz benne csak az emberből kijövő. Honnan a rossz és kié a felelősség? A felelősség az ég alattiért a látóé; a látóért a szemé. Ne végy magadhoz rosszat és ne adj ki rosszat, ez a nagy egyensúlynak való engedelmség szabálya és ez a megelégedettség szabálya is. A táplálkozás törvénye a három szint törvénye. Aki betartja, rendben tartja a valót, tiszteli a világtörvényt és nem feledkezik meg magáról. A szeretet megtartó tápláléka ez: végy mindennap egy keveset abból, ami földben termett, végy egy keveset abból, ami a talaj felett; és végy valamit fennebből, a levegőégen mezejéből. Az egyes régiókban élők húsa nem tilalmas, de azzal mértékletesen élj, mert ők járnak előtted a magasabb engedelmségben. Az egyszerű a legjobb. Kés ne maradjon élével felfelé, füstöt nem szegünk meg és a küszöböt átlépi az ember. Fordítva nem csinálj semmit, hacsak nem úgy akarod.

(*Rácdúlások*) A már viszonylag békés időszakba robban bele a rácdúlás, a kurucok és a szerb (vagy rác) határőrvidék csapatai közötti véres, kegyetlen leszámolások sorozata. Siklóst és a vidékét a háború 1704 márciusában érte el. A Szlavóniát támadó kurucoknak ekkor már csak egy őrsége ülte meg Siklós várát. A szerbek a várost elfoglalva kegyetlen mészárlásba kezdtek. Nem voltak korra, nemre tekintettel. A ferencesek templomába menekülteket is legyilkolták. Csapataik a Siklós körüli falvakat végigrabolták, akiket házaikban értek, legyilkolták. Amikor kiderült, hogy a kurucok valóban elvonultak Baranyából, a rácok szétszedték, és felprédálták a falvakat. Minden megrohant faluban megtizedelték az ártatlan jobbágylakosságot. Az összeírt minden tizedik lakos neve mellett ott szerepelt a szörnyű feljegyzés: „Rasciani occiderunt Homines” vagy „rácok által lenyakaztatott”. Máriagyúd lakóinak nagy részét megölték papjaikkal együtt. A menekülő kisharsányi papot hét jobbágygal együtt legyilkolták. Magában Siklós mezővárosában 195 embert, asszonyt, gyermeket öltek meg. A bólyi Batthyány-uradalomban a rácok nem kímélték sem a magyart, sem a tótot (horvátot). Falvaikat felgyújtották. A török után újra benépesült falvak most teljesen elnéptelenedtek. A rácok a Caprara-uradalomra a páli réven átkelve törtek rá. Nem volt semmilyen véderő, ami megállíthatta volna őket, szabadon garázdálkodva dúlták végig a vidéket. Ráadásul 1710-ben Kelet-Baranyában pestis pusztított. Siklós mezővárosban nem maradt egyetlen állat sem, mert a szerbek mind elhajtották, de a lakosok egyharmada akkorra visszatért. Szántó, Babocsa nem éledt újra. Siklós mezővárost követően Nagyharsányon volt a legnagyobb a háborús pusztítás. A szerbek a kurucpárti települést teljesen felégették, minden épület elpusztult, még a kőtemplomból is csak füstölgő falak maradtak. Minden barmát elhajtották az ott lakóknak. Legyilkoltak negyven férfit, tíz asszonynak és hatvan gyermeknek sem kegyelmeztek. Nagyharsány bűnét a rácok szemében az is növelte, és szörnyű bosszújukat fokozta, hogy a község Kollareck császári kapitány hivatalos levele szerint: „befogadta a menekülő kurucokat, és a parasztok fegyverrel védekeztek”.

(*Az elveszett gyermek*) Ahmed, a megmentett fiúcskával vándorló egykori gyermekkereskedő történetének magva megtörtént eseményre épül. A rác–kuruc háborúban az n.-i Ábrahám családot is megölték a terehegyi és gyúdi pappal együtt, miközben a Szársomlyó északi részén lévő sűrű erdőségbe igyekeztek. Az akkor kilencéves Sándor nevű legénykét azonban elhurcolták magukkal Szlavóniába. Pár évvel

később Miholjacson át fuvarozó nagyharsányi jobbágy, aki szomszédja volt az Ábrahám családnak, ráismert a fiúra. Megkérdezte tőle, hogy nagyharsányi és magyar lenne-e. Mikor az igenlő választ megkapta, a gyermeket magával hozta. A harsányi bírónak megmondta, hogy a kis Ábrahám Sándornak fundusa van a településen. A legénykét a faluban sorkosztton felnevelték, később meg is házasították.

Az Ábrahám család ismert, nagy família volt itt két és fél évszázadon keresztül. „Az utolsó maradékot, Ábrahám Sándornét, a Rozika nénit 1972-ben harangozták ki, és ma is itt pihen a helybeli temetőben.”

(A rácdúlást követő negyed században a jobbágyok vándorlása az Eszék–Buda között vezető hadi út melletti térségben fekvő uradalmak falvaiba irányult. A máshonnan szökött jobbágyokat, hacsak nem vétkeztek vagy nem voltak adósságaik a régi uraságnál, s ha minden adójukat a vármegyének rendben fizették, nem kényszerítették vissza. A szökevények számára nagy lehetőség kínálkozott a siklósi vár újjáépítésére toborzott munkaerő során összegyűlt mintegy kétszáz zsellér és jobbágy közé történő besorolással. Az 1720-tól megindult munkálatok során mészegetők, téglágetők, fuvarozók közé vegyülve egy időre „eltűnhettek” az őket kereső hajdúk elől.)

(*Szűz Mária köténye*) „Asszonyok, asszonyok” – csóválta a fejét a gyermek Móricka, mint csóválhatta volna fölötte szavakkal a józan utókor is az ítéletét... Strobl egyik elődje tönkrement kendőgyáros. Talán az ő keze igazgatta mellszobrain a drapériákat, a Jókairól leválasztott Olvasó nők szoknyarácát. Alakjában az foglalkoztatott, ejti el egyszer, hogy valamiképpen Szűz Mária kötényében érezhette magát mindig ez a nem különösebben szenvedélyes, hálás, de ha másért nem, már csak ezért is szeretetre méltó ember. Tízszer mintáztam meg ülő szobrát agyagból. Mindegyiktől elment a kedvem vagy lebeszéltek róla. Egyszer megcsináltam bronzból is. Azt magam daraboltam össze. A fejtartás, a lábtartás, a bocskai, a bajusz, persze az arc, a kézben a könyv, a mögé képzelt fedetlen háttér, a mellékalakok, a talpzat magasságából fakadó látószög mind jött magától, de engem csak az érdekelt, amiről senkivel soha nem beszéltem, nehogy elrontsák, mint Szent Istvánnál: a drapéria. Szent István lovát bepalástoztatták velem, most én akartam már-már eltúlozni a kötényt, a kendőt, a plédet, pokrócot, tarisznyát, még az is eszembe jutott, hogy a bronzhoz fából kéne megfaragni, s hagyni, hadd sötétüljön, ázzon, foszladozzon. Tízszer megmintáztam Jókait agyagból, és a drapéria volt a legfőbb gon-

dom, mely végigvetül a székén, rajta ül, de bal kezével olyaténképp tartja, mintha most akarná átvetni a térdén vagy most venné épp le róla. És mintha egyszerre volna zászló és színházi függöny. Megmintáztam tízszer csak a drapéria végét. Bálványt ültettem az alak helyébe, amikor elrendeztem drapériát, s nekiláttam. A kis Balázs folyton ott sertevertélt a műteremben, ne bánts, riadtam meg, mikor az öblös székhez közelített, melyben oly jóleső kuckója volt jó előbb, csak a redőkhöz ne nyúl. Egyszer úgy elbújt, hogy nem találtam, már mindenki kereste az Eprekterben minden bokor mögött, amelyeket este szoktam végigzörgetni a botommal, hogy hessenjenek szét az enyelgők. Édesdeden aludt a szék alatt, a dús redőjű drapéria oltalmában. Úgy húzódott be a zugba, hogy hozzá sem ért a szövethez. Lehet, jobb, hogy József tehetségtelen volt, és ezzel együtt jobb, hogy Mór magtalan volt. Ismertem ennek az árva fiúcskának az apját. Beleszürkült, beleszáradt, annyit írt; többet összeírt, mint Jókai, belekozmásodott a fantazmagóriáiba. Máramarosi zsidó fiú volt, keresztényeknek valamiért nem kellett, nem kellett a zsidóknak se, mindenki fanyalgott rajta. Pedig nem volt gyáva ember, ott szolgált velem a Kárpátokban. Végzett magával harmincnégy évesen. Itt hagyta Balázskát árván. Nagy butaságot művelt. Szétkalapálta vele a kikalapálható sorsát.

(Távoli filmemlék) Ha az apa nemcsak az a mitikus személy, aki behozza a világba s aki által ekképpen világba vettetik az ember gyereke, hanem aki egyfolytában védelmezi, óvja, tanítja, s végső soron kimenekíteni törekszik veszélyeiből, mert oly kegyetlen és gyermekietlen, hiába, hogy minden embert anya szült, akkor a vándorlások *Lego*-játékának gyanútlanul a történetbe keveredett szereplőjének más, távoli életpárhuzam dereng fel. A hét szamuráj közül az egyik, akik a falu védelmére szerződtek abban a híres filmben, egy kaotikus pillanatban a felégetett falu határában a patak köves medrében csecsemőt kap fel. Ha emlékezetem nem csal, szeme láttára nyilazták le az anyját. Felkapja, és elszántan magához szorítja: hiszen így menekítettek meg egykor engem is. A világ akárhányszor újrakezdődhet. Lesznek jók, lesznek rosszak. A szamuráj nekiiramodik a kőmedernek, karjában a gyermekkel. Víz, kő, föld. Csatazaj, torokszorulás, gyerekszívdobogás.

(Bocskai angyalai) Az álmosdi csata 1604. október 15-én Barbiano di Belgiojoso kassai főkapitány császári csapatai és Bocskai István hajdúserege között zajlott Álmosd–Diószeg között. Bocskai háromezer lo-

vas-puskás hajdúja megfutamította a Johannes Pezzen vezette császári sereget, melynek nagy részét megsemmisítették vagy elfogták. A császári haderő összevonása az adorjáni táborban befejezés előtt állt. Csak Pezzen gyalogsága és tüzei hiányoztak a támadás megkezdéséhez. Október 14-én éjszaka elindult Álmosdról Diószegre. Elnyúlt menetoszlopban haladt a mintegy két és fél ezer gyalogos, hatszáz sziléziai nehézlovas, a két tábori és két nehéz faltörő ágyú, a több száz főnyi hajtó és szolgáló személyzet meg a hadoszloppal tartó népes „tábori bordélyház”. A terepet jól ismerő Bocskai hajdúival az oszlop középső része ellen intézett váratlan támadást: ha a meglepett gyalogságot sikerül szétszórnia, a nem nagy létszámú sziléziai lovassal már könnyebben el tud bánni. A mit sem sejtve baktató landknechteket váratlanul érte az erdőből rájuk rontó hajdúk támadása. Öldöklő kézitusa kezdődött, senki sem adott és nem várt kegyelmet. A hosszúra nyúlt menetoszlop kedvezett a zsoldosoknak: nem egyszerre érte őket a támadás, így az elől és hátul haladók a megtámadottak segítségére siethettek. Visszafordult az élen haladó Pezzen ezredes is, de előbb egy hírvivővel erősítést kért Belgiojosótól. A sziléziai nehézlovasok többször visszaverték a hajdúkat, de azok az erdőben újra összeszedvén magukat, Bocskai személyes buzdítása nyomán újra és újra támadásba lendültek. A nyolcadik roham megingatta a császári lovasokat, akik futásban kerestek menedéket. Sokan halálukat lelték a környező mocsarakban. Mások fogságba estek, közöttük Pezzen ezredes, az oszlop parancsnoka is. Ezalatt a császári gyalogosoknak sikerült valami szekérvárfélét kialakítani, és mögé húzódvá védekeztek. Talán ki is húzták volna reggelig, ha nem robban fel a tartalék lőporuk. A robbanás teljesen szétszórta a szekérvárat. A résen benyomult hajdúk „ott mind levágják őket, mind gyermekkel, kurvájokkal együtt, kik a gyalog németekkel az új módjuk szerint ugyanszámosan voltak”. Más forrás szerint a gyermekeket életben hagyták, s azokat reggel a csatatéren megjelenő parasztok vitték magukkal.

(Egy emléktábla) A Római Birodalom a Dáciát meghódító Traianus alatt érte el legnagyobb kiterjedését. Többszöri nekirugaszkodással sikerült személyes irányításával letörni a szövetkező dák törzsek ellenállását. A birodalom elve az volt, hogy a behódolóknak önkormányzatot ad, az ellenállókat és a fellázadókat eltörli a föld színéről. Az elkeseredett ellenszeggéléssel váltakozó álmegállapodások utána döntő ostrom a dákok megsemmisítő vereségével végződött, amit diadaloszlop örökít meg, ezt Decebalnak az árulás folytán a rómaiak kezére ke-

rült kincsei árán emelték. Decebal, rabul ejtését megelőzve, öngyilkos lett. A győzelmi domborművön láthatók a sorsában osztozó, az elesett és a kegyelemért esedező dák vezérek. Macedóniában találták meg annak a római tisztnek a sírját, név szerint Claudius Tiberius Maximusét, aki a döntő ütközetben üldözőbe vette és már csaknem lebírta a dák uralkodót, amikor az átvágta önnön torkát. Az emléktábla a dicső tettet szóban és képben is megörökíti. A tisztet ezután további szolgálata délre szólította. A dákok fölötti római diadalt megörökítő domborművön egy szakállas férfialak látható – a rémületnek még csak jelenei vannak ekkor, nem arckifejezése, gesztusai, s nem mimikája –, amint egy süvölvényt vezet kézen fogva, nyilván a fiát menekíti.

(Szelim megmenekül) A Szarajevót övező katlan peremére egy hadúr, aki ifjú éveiben az aléltan várakozó város utcáin kószált – hiszen Hitler is nyomorgott Angliában –, időnként vendégeket invitált. A város lövetése előtt, után. Pörköljetelek oda nekik, mondta a rádiótelefonba, addig bombázzátok őket, amíg bele nem bolondulnak. Mit számít, hogy szerb gyerekeket is ér aknatalalat, ha egyszer a nemzeti megváltásunknak ez az ára. Nincs pardon, lőni kell. A szerb nemzeti mítosz jellegzetes hőst szobor mintázza Belgrádban: a vízhordó fiú ő. A fészkébe visszaszorult török helyőrség elkeseredettségében lövette a várost, s egy lövedék a vízért sorban álló pór nép közé csapódott. Itt érte halálos találat a fiúcskát. Víz, víz, víz. Tűz, tűz, tűz. Tűz, víz, tűz. Az Omarskába terelt moszlim férfiakat legtöbb helyen nem kvóta szerint terelték egybe, mint a legelvetemültebbnek tudott addigi újkori népi irtásokban, hanem általában válogatás nélkül. Csak az elaggottakkal nem bajlódtak. Mégis akadtak pedantériájukkal fontoskodó parancsnokok, akik szerzett névsor után mentek. Egy moszlim házban, amikor Szelimet szólították, az apja lépett elő. Es anélkül, hogy összebeszéltek volna, az ott jelen levő Szelim nagyapa válaszolt a fia nevében, amikor az ő nevét olvasták. A csontos, szikár hegyi népek közt tíz évet tévedhet a korbecslés. A fiú vált tehát a nemzedékek felfordult rendjében a legvénebbé, elleplezett távolléte akár megmenthette volna apját-nagyapját, mert elsősorban a fel nem lelhető katonaköteles családjaiból vadásztak a férfiakra. Elvitték kettőjüket így is. A fiú nem szolgált seregben, régen valahol Hollandiában járt már ekkor. Kényszeredett neppersége néhány év haladékot ért. Nagyobb halat keresetek, de a csatorna vizébe őt lökték, a szerencsétlent.

(*A közlegény szája*) Mirza bej albán katonájának történetét nem Jókai mondja el, csak valaki, aki szerint ahhoz, hogy ezt a dolgot teljes valóságában elmondhassa az ember, egy kicsit Jókainak kellene lenni. Az üszkübi török helyőrségben szolgál ez az arnauta vagy szkipetár legény, amelynek sáncárkaiban a görög barátok rémületére hajnalonta puskaropogás jelezte, hogy megint kevesebb lett néhány nyakas albán törzsfővel, akiket a portyázó török katonák hoztak be néhányadnapja. Lefogták Suhopoljevics Omárt is végül, aki még ősz bajusszal is a török seregben szolgált, és csak akkor tette le a kardját, amikor győzött az újtörök forradalom. Akkor hazament a hegyei közé. Tehát kétszeresen lázadó volt, könnyű volt rajta a gyors ítélkezés. Baldunt, az arnauta közkatonát egy karancsáji tatár lány hajnali ábrándképétől ragadja el a szakaszparancs, amelytől váratlanul inába száll a félsz. Mirza bej elé citálják, mert nem hajlandó a vérért megtagadni a kötelességszegés árán sem. A megfélemlítés hatására kipréseli magából a rettenetes igazságot: Suhopoljevics Omár – a tulajdon apja. De Mirza bej nem veti a katonát a siralomházba, hanem azért is gonoszul a kivégzőosztagba kényszeríti. Baldun a fegyverét messzebb igazítja apja homlokától-szívétől, csak ekkor és ezért vetik tömlöcbe, ahol bakancsa szíját a keresztvasra hurkolva felkötötte magát. S hogy nála hagyta a szíjat Mirza bej, ezért kell reszketnie. Ismerős történet lenne ez bárhol, ahol katoná van, mondja a mesélő, aki nem beszél tovább, mert „aki magáról beszél, abból a sejtán beszél”. A világkirakó játék tűnékeny mozaikjában annyi egyforma, mégis más legokocka.

(*Lenyilazottak ivadékai*) A Római-sáncok a Duna–Tisza közén egykor a szelíd Szerémséget bújtató folyó mögötti lankás hegyoldallal a hátukban elővéd voltak lenni a barbár lapályon, mely váltogatva futtatja sok lójárásnyira a fekete föld, a homok, a szikes végtelenjeit messzemesse. A nomádok járta pusztán később már önnön csontjaik fölé építkező szorgalmas népek rakosgatták össze apránként az állandónak imádkozott jövendőt, melyet épp a sáncok felől, eme sáncokon át rájuk zúdulva söpört el harcias lendületével és szolgálhadai hordáival Allah népe. Siralmasan tengődött kifosztott tündéerkertjében a népek maradéka sokadízíglén, mígnem előbb a Dunán, majd a Tiszán is átszorította a vasba öltözött keresztény had a hódítókat. A vesztesek keserűségével portyáztak még, jártak át délről, keletről rabolni, ölni. Egy Jegricska-parti falu legendája szerint az őstelepülést a be-beccsapó tatár hordák valamelyike felperzselte, a menekülőket az utolsó szálig leöl-

döste. Egy karjában csecsemővel menekülő fiatalasszonyt üldözőbe vett egy lovas, és nyilával hátba lőtte. De a csecsemő az anyja kötényében élve maradt. Homályban maradt, maga a lovas kegyelmezett-e meg a csecsemőnek, s vitte magával, vagy úgy akadt rá valaki a túlélők közül. A település mindenesetre ettől a gyerektől eredezteti létét.

(Tarisznya szemfedőnek) A sajkásvidéki falvakból a szerb partizánok kihajtották a megmaradt magyarokat, miután talán maguk is megelégtették a katonaruhába öltözött helybeliek kegyetlenkedéseit a védtelen páriákon, akiket azok vallatás közben irgalmatlanul megkínáltak. A megaláztatások után párosával összedrótózott kézzel terelték őket a veszthelyre, ahol a sírjukat is maguknak kellett megásniuk, sokukat egyszerűen agyonverték, kit puskatussal, kit ólomnehezékes meggyfadoronggal, és a dögtemetőben elföldelték a tetemeket. Hozzá tartozóik napokig abban a hiszemben hordták nekik az ételt, hogy még életben vannak. A maradékot, a megfélemlített embereket télidőben gyalog táborokba terelték, legjobb esetben kiürített német házakba zsúfolták őrizet alatt. Nyápic gyerekek közt a fagyhalál, mindőjükön a tifusz aratott. Ha nem volt más kéznél, a kisgyerekek, amikor már fel kellett adni az utolsó kenetet, abból a tarisznyából varrták meg a halotti ingét, amelybe bugyolálva odáig magukkal hurcolták. Aki véletlenül élt túl mindent, nem szeret emlékezni. Aki az emlékezetnek él, nem véletlenül maradt meg. Aki nagyot vétkezett, nem szereti sem a feledőket, sem az emlékezőket. Gyűlöli őket. És még jobban fél az elkerülhetetlen túlvilágtól.

(A menetoszlop) Ez a menetoszlop nem jó, mert nem elég nagy. Ha túl kevesen vannak benne, nincs mód elveszni benne. Nincs mód eljelentéktelenedni, észrevétlenné válni, hogy alkalmas pillanatban leválhassunk róla. Másfelől jó lenne ez a menetoszlop, mert nem az út közepén terelik őket. Szokásosan az út közepén halad a járőr is, hogy mindenfelé figyelmezhessen, az út közepén haladnak a rabok is, közrevéve. Távobabb a kapualjaktól. Csoportjukat a járdán terelik, ami elvben jó lehetne, és néptelen az utca, de a kapuk zárva vannak. És nem lehet tudni még csak azt sem, mi az úti cél. Nem az igazi, de legalább megmásítható, visszavonható, elképzelhető és megmásíthatóságában, visszavonhatóságában is elgondolható. Sehogy sem jó tehát ez a menetoszlop, amelybe Nehuda vesztére belesöpöpent, ráadásul a fiúcskával együtt. Ha más foglyok közé viszik, tolmácskodhatna, hiszen be-

szél ruszinul, ukránul, románul is kicsit. De nem ezért rángatták el a műhelyből, nem mondják azt sem, hogy dolgozni vinnék őket. Érti, nincs más kiút, csak a varázslat. Ha tényleg összezsugorodhatna az ember, ahogyan az erdei rabbi mondta... Nehuda lecsapott fejével a galérijába nyomja a száját, úgy mormolja a varázsszót. Az utca szélei hajszálnyiival szébb futnak. Ezt ámulatában megpróbálja visszarendezni, de nem sikerül. Betölcésesedik a távlat, a többiek semmit sem vesznek észre belőle. De nemcsak Nehuda kezd zsugorodni, hanem az összes ember, és ettől ijedelem szállja meg: az egész menetoszlop, úgy, ahogy van, kisebbedni kezd. A vakrémület sem segít. Az utca változatlan, s hozzá képest egyre óriásibbak a házak. De felfedezi, hogy egy imbolygó konzolt működtethet fél szemével, ha összehúzza, egy-egy részlet arányai odasimulnak. Egy kapu, egy ablak, egy hirdetőoszlop, hol ez, hol az, velük kisebbedik. Nehezen tud úrrá lenni a zsugorító sugár irányításának. Nem talál ajtót, kapualjat, hogy egérlyukká varázsolhatná. Egy félrebillent fejű szobrot éppen elkap, amikor talpazata leereszt, dús redőkben, mint valami színházi függöny ereszkedik alá valahonnan fentről egy vastag lebernyeg. Hirtelen ötlettel kilép a menetből, kinyújtott karral: ha elcsípi a pillanatot, s alá tudja lökni a gyereket, alá tud furakodni a gyerek, az ő szavával terül rá a gyűszű méretűre zanzásuló menedék, s mentve van. Minden erejét a vastag brokát félretolására összpontosítja, s meglepetésére úgy átjut rajta a kéz, mintha ott sem lenne, átjárható a szövetfal. Ekkor azonban ujjja, odabenn, beleütközik valamibe. Széttáruló tenyere riadtan üzeni: odabenn valaki kuporog már. Gyerekekkel vagyok, sepegi, mint az asszonyok szokták, ha helyet, falatot, egy kis kíméletet kérnek. Az oroszok szeretik a gyerekeket. Mindent megtennének értük. A világból is ki megy az ember egy gyerekkel. A jótett, mint a postagalamb, visszaér, bármekkora utat kell körbepötyölnie. Kiteszem a töltött paprikát. A hajléktalanok majd megérik a szagát. Azután megborotválkozom. A szőr hersegése olyan, mintha a tenger alól jönne. Kintről egészen máshogy hall, kifelé máshogy fülel az ember. A hangokkal méred énedet. Befelé, bentről, semmi kis porhüvelyed rejtelmes, törékeny határtalanságából nem mérnek távolságot a visszarezgő hangok.

(*Híd*, 2004/7.)

BOGNÁR ANTAL 1951-BEN SZÜLETETT NAGYFÉNYEN. PRÓZÁT, VALAMINT ESSZÉT ÉS PUBLICISZTIKÁT IS ÍR. SINKÓ ERVIN-DÍJAS.